

دراک

اون بش کونده بر نشر اولنور علم و صنعت مجموعه سی

ایکینجی سنه: اوچنچی جلد

نومرو: ۳۶

۵ تشرین اول ۳۳۸

قدر واصل اولان قليل المقدار فقراتدن استنباط اولنه ياد يكنه كوره طرفين پايته عقدصاح موضوع بحث دكلدر .

بوندن آكلاشيپوركه توركلرده اسكي زماندن برى « جزا » حقوق عاميه عائددى . فردلرك حياتى ، مالى ، عرضى محافظه ايتك ولايت عامه نك بورجيدى . بونلره قارشى وقوع بوله حق تضرلرك فاعلارينه جزا تعين و تطبيق ايتكده ولايت عاميه عائد بر صلاحيتيدى . قتل ، جرح كې مسئله لرده ديت وروب اوپوشمق ولايت عامه نك حقته تجاوز اولدني جهته ممنوعدى .

توركلرده « ايل » شكاندهكى دولتلك تامللى بر حقوق واردركه بوكا « توره » آدى وريپلردى . ذاتاً « تورك » كهسى « تورمل » مناسنه در . توره سز اولان قوملره « مات » و « تاتار » ناملرى وريپلردى . تاتلر تورك مدنيتك خارجنده باشايان بابانجى ماتلردى : تاجيكلر ، صوفداقلر ، فارسلىر كې تاتارلر ايسه تورك مدنيتى داخلنده باشاديني حالده اسكى عشيرت عادلرني محافظه ايدن مغوللرله تونغوزلردر . تاتارلرك هنوز ايل حياتنه كيده يكنى جامع التواريخ بزه شصورتله آكلانيور : « تاتار قولى برچوق شميلردن مركب اولوب تقريباً شش بىك خانه ي محتوى ايدى . اولكسى چين حدوديله (بوير) كولنه مجاوردى . هر عشيرت خصوصى بر ساحه مالكندى . تاتارلر اكثر زمانده خطاى ايعراطورلنك تبهسى وخرابكدارى ايدى . فقط ، اكثرثيا فلان ياخون فلان عشيرتلى عسكيران ايدر وآنجاك سلاح قوتيله اطاعت آتته آليردى . چوق دفعه ده عشيرتلر بربرلرله محاربه ايدرلردى . تاتارلر (...) (شول = بربرى) و (فزك) قوملرى كې اوافاق برمنازعه سبيله يكدىكرينه بيق ياخود قيلمق صالامقه معروف ايدلر . بوكون جنكيز مغوللرى آراسنده موجود اولان ضبط و ربط اولرده يوقدى . كيندار ، غضوب وآنجه ايدلر .

بو توصيفدن آكلاشيپوركه بوكونكى شمال توركلرينه (تاتار) آدى وريلهسى دوغردكلدر . شمال توركلرى اسكى بوللار ، خزار ، قومان ، چيكنك و قبياق ، قاتقلى توركلردن مركب برتورك خابطه سيدر . بونلرك هبى يايلى ياخود خاقاناتى وابلخاناننى حياتى ياشامشلردر . بورالره كلش اولان تاتارلر يالكز آوارلر ، سوارلر ، قالوقلردركه شمال توركلرى آراسنده بونلرك هيچ بر ايزينه تصادف ايديله منر . خلاصه ، تاتارلر توركلرك توندمسز قالمش عمجه زاده لرى وداستانى دوشانلرى ايدى . چوق زمانلر توركلر تاتارلره حاكم اولشلر ، بعضاده اونلرك حكى آتته كيده مشلردر . اوغوز منقبه ليله بعض ايزلرني محافظه ايدن تورك شهنامه سى توركلره تاتارلرك دائمى مجاهدولرندن عبارتدر .

توركلرده مستقل بوى حياتى آنجى بر انحلال نتيجه سى اوله رق بولشدق . اسكى توركلرده جميتك

فلسفه

بريدلرك ميبالندى

تحريرات روميه [۱]

[مابده]

ايشته معلوم روحى واقعه لرك بيطرفانه برتدقيق نى خلاصه عرض ايتديكم بونجه لرمياصل ايتدى . بونك ايچون تحريات روحيه نك چاليشمه سته مساعد اولان ساحه ي پك كنش و حدودسز كوربيور و بو پك علمك غلب ايتديكى زمانى چابوق تلاق ايدم جكنه ايتانيورم . معلومدركه ديكر عللردن مثلا رياضيات دها يونان قديمدرى مدون برحاله كلكه باشلامشدر ، فزيك علمى (۱۸) نجى عصرديرى موجوددر ؛ حياتيات دغى بوكا يانين بر اسكيلكده در ؛ حالبوكه روحيات دها دونك چوجوغيدير ؛ « تحريات روحيه » ايسه ببتون يكيدير .

شيمدى بوراده بلا اختيار برسوال خاطرله كليور : عجباً تحريات روحيه علمك بوناخرينه تأسف اولمايى ؟ اعتراف ايدمكه بو دوشونجه بدم خاطرته كلى وكندى كننده قاج دفعه صوردم : عجباً علوم جديده رياضياتدن باشلايه رق ميخانيك ، هيت ، فزيك ، وكيما استقامتلىرته توجه و بوتون جهلدى ماديه تكتيف ايدمكه برده روح ملاحظه سنى تقدم ايتديركه بالفرض (كه پلر) ، (غاليه) ، (نيوتون) كې اغاظم ، روحياتي اولسلردى نه اولاجدى ؟ هيچ شبه يوقكه بر روحياتيز اولاجى ، فقط بونك نه چشيد ، نه ماهيت ونه وسعته بر علم اولاجنه دائر بوكون بر فكر سز بولنه . ياچدى . نيته كيم (غاليه) دن اول فزيك علمك نه اولاييله جكنى كيم طاسارلايه . بيايردى ؟ عتبلدركه بوروجيات ، حال حاضر روحياته نسبتله بوكونكى فزيك (آرسطو) فزيكته نسبتى كې اولاجدى . ميخانيكى فكرلره تماماً بابانجى بر ذهنيته باشلامش اولاجى بولان بولله بر علم ، تحريات [۱] . دوگاه . نومبر : ۲۹ ، ۳۱ ، ۳۲ ، ۳۰

اك عمومى شكلى « ايل » در . تورك توره سنى آكلاتى آنجى ايل تشكيلاتى اى بيلمكه قابل اوله بيلير . بناء عليه ، بز بوراده « ايل » ك مختلف انموزلرني تدقيق ايدمكيز .

تورك ايلي آشاغيدمكى اوج انموزجه ارجاع ايديله بيلير :

- (۱) درت بونك اتحادندن حصوله كن كوجوك ايل .
- (۲) ايكي كوجوك ايلك برلشمه سندن دوغان اورته ايل .
- (۳) ايكي اورته ايلك برلشمه سندن وجود بولان بويوك ايل .

ضيا كرك آلب

درگاه

روحيه نك اليوم تدقيق ايتديكى حادثلرى « قبل التجربه » بر كناره آتته حق برده بالمكس بونلرك اوزرینه دوشه جك و بالكدده « تحريات روحيه » ي باشليجه مشاغلى آراسنده بولند برمجدى . ماده دن باشلايان علم ، ميخانيك اساسى مبدائى ناصيل بولديه روحدن باشلايان علم دغى فعاليت روحيه نك اك عمومى قانونلرني بزكره كشف ايتكدن صوكرا روحدن حياته كيله رك حياتيات تأسس ايدمكه ، يالكز بو حياتيات بوكونكى (فيزيقوشيميك) ينى (حكى - كيديمى) حياتيات اولمايوب بوندن بوستون فرقى (ويتاليت) بر حياتيات اولاجى و بو حياتيات ذى حيات مخلوقلرك اشكال محسوسلرى آرقه سنده كى غيرمى قوت درونيه ي آرامه كيدمكه ، ينى ذوى الحياتك اشكال محسوسلرله اوغراشه جفته اب حيات ، روحه نفوذ ايدمكه و بو اشكال محسوسى ي مذكور قوت درونيه نك تظاهرانندن عدا ايدمكه . نيته كيم اليوم اشبو قوت اوزرینه تأثير سز برحاله يز . چونكه بوكونكى علم روجهنوز چوقاق چاغنده در . بونك ايچون فيزيقوشيميك حياتياتى التزام ايدن عالمرك ويتاليزنى قيصر بر مذهب علمى عدايده رك مواخذه ايتلرى حق سز دكلدر . چونكه ويتاليزم بوكون حقيقه قيصر در ، فقط بوقيصرى دائماً بوله قلاچى دكلدر . بوكونكى علم ماده دن باشلايه جفته روحدن باشلايه ايدى بوقيصرى هيچ ده كورميه جكدك . فضله اولارق بو طرزده انكشاف ايتش ويتاليت بر حياتيات اويله بر طبابت وجوده كتيره جكدى كه بو طبابت قوت حياتيه نك كفايتيز لكريته « دوغروندن دوغرويه » مؤثر اولاجى ينى حال حاضر طبابتى كې نتيجه ل وقشرلره اوغراشه جفته اصل سبه وخسته قلرك تام اوزرینه نفوذ ايدمكه . بالخاصه تافيله نداوى ، دها دوغروسى روحك روح اوزرینه تأثيره مستند مداوات خاطر وحياله كليجك شكلر ونسبترلر اولاجى ايدى . ايشته فعاليت روحيه علمى بوسورتله تأسس و بو واديدم انكشاف اغش اولاجدى . يالكز يوقايردن آشانى ايلن بو طرزده بر علم ، اول روحك ، صوكرا ده حيات و ماده ذى حياتك تظاهرانندن يكدكن صوكرا درجه درجه عاقل ماده يه قدار واصل اولاجى وايشته بورابه كديمى برديره متعبر و متعجب دوراجى و بوعالده ناصيل حركت ايدمكه جكنى شاشيره جى ايدى . چونكه بو يكي موضوعه ده روح ساحه سنده اعتياد ايتديكى اصوللرى تطبيق ايتكه اوغراشه جنى ، فقط بو اصوللر ماده نك فتحنده هيچ بر تأثير كوستره . ميه جكدى . نيته كيم ماده دن باشلايه رق روحه واران بوكونكى علم ده اعتياد ايتديكى حساب و مساحه اصوللرني روحه تطبيق ايتكه اوغراشه جنى عيى صورتله دايانوب قلاديمى ؟ شيمدى ناصل روحده دايانوب قلاينديه او وقتده ماده ده صالانيلاجى و محروسة اسرار ، عالم ماديت اولاجدى . بو ملاحظه لرمى بر تمثيل ايله افاده ايدمى : فرض ايدمكه كاسرى قايجه ل بر عالم اولسون و بزمه هيچ بر مناسبتده بولنمايه قرار و يرمش بولونسون . يته فرض ايديمى كاسرى قايجه

لسانیات

نورک لهری

بر بردن آرزو چوق فرقی لهجه له قونوشان تورکر
بوکون آق دکن قیلرندن سیرپاده له ناکنارلرینه قادیار
یاسیلرلردر. آلتای داغلرندن، تورکستندن نشست
ایدن بویوک توران عائله سینه منسوب بو بویوک ملت
بهادراردولر چیقارمش، آسیاده برچوق یرلر آلمش،
آوروپاده تا فرانسه حدودینه قدر دایامشدر.

آوروپا لسانچیلری تورکجه ی بر چوق لهجه له
آیره مده ایسه لده بوتقسیمات یک اویدورمه برشیدر.
بزه تورکجه ایکی بویوک لهجه یه آیرلشدر: شرق،
غرب. غرب تورکجه سی الک اسکي نمونه سی المزه یکن
براهه ددر. اومونه ده اورخون نهری جوارنده بولونان
(بککو) طاشلری اوزرنده کی کتابلردر.

بواهجه یاقوت، آذری، فیغیز، قاجاق واوغوز
زمره لرینه آیریلیر. بوزمره لرده الک ایشلنشی عثمانی
تورکجه سی الیه قاجاق و آذری لهجه سیدر. یاقوت زمره سی
سیرپانک شمال شرقی سینه (طوغوز) ایلنده ایکی یوز
یک خاق طرفندن قونوشولور.

شرق تورکجه سی، تاریخی برتقسیمه کوره اویغور
چغتای، اوزبک دیه اوچه آیرلیدی کی و آلتای،
تاراجی، شمال تورکجه سی، قازان تورکجه سی دیه
جغرافی زمره لده آیریلیر.

شرق تورکجه سنک یکریمی عصر اولنه قدر اراجایی
ممکن اولان نمونه لر محمود کاشغری (لغات دیوان
الترک) نده مثال اوله رق کوستردیکی آتال سوزلرندن
عبارتدرکه نجیب عاصم یک طرفندن بررساله شکنده
طوبلاشمشدر.

غرب تورکجه سنک انقراضندن صکره یرلری
طونان اویغورلر شرق تورکی عنوانی آلاشلردر.

یوردانه برافیه رق یقین الیه دلیل و امکانه استاد
ایتدیرمکی آلتی یونان قدیمک یاشادینی عصرلده
و بشریتک بوکوجوچوک کوشه سنده ادراک ایتمک
باشلامشدر. ریاضیه ذهنیه، ریاضیه اولچوسی اولاسه
ایدی علمن باشی بو زوقاقندن یعنی ضبط و ربط
وقطی اصابتدن ایدیا محروم قالاچقدی. یوراده
دینه بیلیرک عیبا ریاضی ذهنیت بر نتیجه یی یوقه
بر سیمی در؟ بوی بیلیم و یالکزن محقق اولان
اولان شوکه دلیل احتیاجی آلتی ریاضیه تریه سی
سایه سنده ذکادن ذکایه یکش و ریاضیه میخانیک
واسطه سبله مادی. حادثه لرده کی ساحه سنی توسیع
ایتدیکه روح بشرد طوتدنی یری کینشاشدر.
علوم مادیه مدیون اولدینغز ریاضی تفکرک صنت
کاشفیه سی اولان یقین وقطیت اعتیادی اولماسه دی
هیچ بر شایقی، هیچ بر حادثه یی صحتله تدقیق
ایدمزدک. بونک ایچون ریاضی تریه آله دن وماده
ذهنیتله یوغورولندن دوغروندن دوغرویه روحندن

علمه ماده دن و بر آوروپا لیلرده روحندن باشلامش
بولونه لم. کونک برنده ایرلندا و بریتانیا بالیچیلری
تا اوزاقلرده، افترک بر اوچنده روز کارله میدان
اوقورجه سینه اولانجه سرعتله کیدن برکی، یعنی
شورم و اوپر دیدیکمز شیء کورمش اولسونلر.
بالاخره مملکتلرینه دون بوالیچیلر بالیچ کوردکاری
نقل ایده جکر. شیمدی بو شهادتله بر آوروپا لیلر
اینانه جمعی ایدک؟

بن اویله ظن ایدیورمکه اینانماه جقدی. حتی
عالم اولانلرین بوشهادتلی علملری سبتنده اعتقاد سزلقله
قارشیلایه جقتلر یعنی منحصرأ روحی علمله الک چوق
نفوذ اتمش اولانلر الک شهیلر بولنه جقدی. بو
تقدیرده ینه جمیتکزی برجمیت تشکیلی لازم کله جک،
یالکزن شو فرله که بو جمیتک آدی «فیزیک تحریات
جمعی» اولاجقدی. ایشته بو جمیتده سزک بو
کونکی جمیتکزرک یادیکی کی شاهدلری دیکله جک،
آرملنده مقایسه لر یاه جق، مناقبک قوتلر و تنقیدلر یاه
اوغراش جق و نهایت بخاری کی دینلن «تظاهرات» ک
بو یوقتی تأسیسه جالیشه جق، فقط بوتون موساعینه
رعمأ تعقیب ایشدیکی تاریخی و تنقیدی اصوللرده
قالدیه محیطنک عالمی بو مشاهده لک امکان وصحتنه
ایناندیرمه یاه جقدی. بو جمیت ایشاندینی معجزملی
واپورلری بالذات یایوب یورونه یله جک بر حاله کله دن
واپور شایقی بو دیارک روحیات عالمی طرفندن
طبیعیته شهلی قارشیلان جق و بو شهیه مغلوب ایدیلر
میجکدر.

بافیکر آرمه صیرمی اکندیرن بورویایی ایشته سزمده
آ کلا ندیم، بواویله بر رویا که کوردیکم زمان چارچاق
اویانیر و کندی کندیمه دیم: خاییر!.. ذکای بشرک
بویله بر یولدن کیتیمه سی نه ممکن، نده شایان آرزودر.
اوت، ممکن دکل دیورم، چونکه ازمئه جدیده نک دها
ایک صباچنده ریاضیه علمی موجوددی و بناء علیه
ایچنده یاشادینغز عالم حقدنه تأمین اولانه یله جک بوتون
معلوماتی بالفورده بولمندن استنباط ایتمکله باشلامق
ایجاب ایدیوردی. معلوم یاه. اوده بولغور وارکن برنج
خیالیله مهره کیدلز. فقط فرض ایده لمکه بوممکن
اولسون و فقط علم روح ایچون ییله ذکایک اولان
کندیلر مشغول اولاسی شایان آرزو دکدر. چونکه
شاید بوتون مساعیمز، بوتون استعداد و دهاسر
اول بول علوم مادیه یه حصر ایدیلر یوده روحه توجه ایته
ایدی معرفت روح هیچ شهیه یوق که جوق ایلر یاه جک
ایدی و یالکزن بویکدینه دهاسر اویله برشیدن محروم
اول جق ایدی که بوغائب ایده کی شینک ضررینی قازانه جی
شیلر اصلا تلاقی ایده میجکدی. اوت، روح، اولان
ماده دن باشلاماسه دی ذکای بشریقین، صحت، قطیت
و دلیل قایغوسی الیه امکان و وجوبی فرق ایتمک
اعتیادلرندن محروم قالاچقدی. بو اعتیادلرک ذکایک
اوصاف طبیعه سندن اولدقلرینه اصلا اینانماکیز.
چونکه بشریتک بو اعتیادلرندن بی خبر اوله رق کچریدیکی
عصرلر آزدکدر. علم بشر بیلدکلرینی تخمینه، آل

چین تاریخلریجه اویغورجه نک هجرتدن ایکی عصر
اول خصوصی رالفیا الیه یازلدینی روایت ایدلشن
ایسه ده هنوز نمونه سی کوروله مه مشدر.

اویغور حکومتی زماننده نسطوری میسیونرلری
نصرانی نثر ایچون سریانی یازسی بر آرز تدبیل الیه
تورکجه تطبیق ایتمشلردر. بوالفبا هیچ دهه تمام رشی
دکله ده یازباشندن بو قولایان، دها مکمل اولان
و فقط حک ایچون قبول اولونان اورخون الفباسنک
برخی طومش، طقوزنجی عصره قدر کرک منفردأ
و کرکه عرب الفباسله بر ارفق لاشلدر. بواویغور
الفباسی مانچو و قالموقلر طرفندن تدبیلأ قبول اولوندینی
کی جنکیزک اسریله تورک اویغورلری طرفندن
موغولجه ده بو حذرله یازلشن و (پاسیا) دینلن
صکره دن وجوده کتیریان موغول الفباسی ده اویغور
الفباسندن تحریف اولومشدر.

اورخون کتابلرینک حرق حقدنه بر نبیه
ایضاحات فائده دن خالی اولماه جقدی:
بواهجه ده آنک صوق درجه کانه وارممشدر.
مغول به (ک) یاخود (غ) الیه یایلور، مثلاً:
سو — سووک

قن — قنغ
عثمانی و آذربایجان لهجه لرنده کی مغول به حالی
بواسکی لهجه ده آلتی ضمیرلده کورولو یور، مثال:
مونی
ایک اوکجه ضمیرله خاص اولان بوحال بالاخره
اسلره انتقال ایشلدر.

ضمیر شخصی مفرد غائبده مغول به اداتی
(ن) در، مثال: اوغلی — اوغلن
مغول الیه علامتی قه، که در. مثال: ققغه،
یازقغه، قولقغه.

مضاف الیه (ک) ایله در. مثال: مینیک، بزینیک،
بوزونیک فقط ترکیب اضافی یک اندر قوللانیور.
اکثریا اضافت علامتی حذف اولونور.

باشلایان برعلم، نه قادیار ایلرله مش بولنورسه بولسون،
دائما غیر یقینی و مهم قالاچقدی. بلیکده هانکی
شیلر یالکزن مغول و محتمل وهانکی شیلر قطنی اولارق
قبول ایدیلیدر بوی اصلا فرق یده میجکدک.
فقط بوکون مادیه یی تعمیقز سایه سنده بو تقریبی
یاه یایور و ماده نک استلزام ایتدیکی اوصاف ذهنیه یه
صاحب بولنوروز و بناء عابه آرتق روحی شاینتلرک
هانکی ساحه سنده اولورسه اولسون وحی الک آرز
مکشوف قیلملرند قورقوسزجه ماجرالر آتیه ییلرزه
بونک ایچون احتیاطی بر جساتله ایلرله لم.
حرکتلرمنی ازجاج ایدن کوتومنا فیزیکی بر اقل و امین
اولام که علم روح بوتون امیدلرمن فوقنده نتیجه لن
یرمه یاه جکدر.

صوک

دارالفنون روحیات معلی

مصطفی شکب

«برغسون» دن